

Snowdenin perässä

Jussi Niemeläinen

Meistä oli itsestään selvää, että minun pitäisi lähteä illalla Islantiin.

Koko ajatus tuntui vastenmieliseltä, siellähän sataa ja on kesälläkin kylmä. Olin lisäksi tullut edellisenä iltana kotiin työmatkalta Pietarista, enkä ollut edes ehtinyt purkaa laukkuani. Oli juhannuksen jälkeinen sunnuntai vuonna 2013 ja minulle oli luvattu maanantai vapaapäiväksi. Sille oli suunnitelmia. Olin viime ajat ollut koko ajan reissussa.

Olimme puhuneet jo useita kertoja puhelimesta Hesarin Tukholman-kirjeenvaihtajan Anna-Liina Kauhasen kanssa sen jälkeen, kun hän oli herättänyt minut tekstiviestillä, joka kertoi Yhdysvaltain jahtaaman tietovuotajan Edward Snowdenin istuvan Aeroflotin vuorokoneessa Hongkongista Moskovaan. Oletimme heti Snowdenin jatkavan Islantiin, joka suhtautuu tietovuotoihin myönteisesti. Lentoja näytti olevan Moskovasta Keflavikiin illalla Helsingin, Tukholman ja Oslon kautta. Toive oli, että Snowden suostuisi antamaan koneessa, kentällä tai ihan missä vaiheessa matkaa tahansa ainakin lyhyitä kommentteja jos ei haastattelua. Tuntui järkevimmältä, että minä yrittäisin samaan koneeseen.

Jossain vaiheessa Kauhanen kuitenkin sai tuntemansa Islannin pääministerin neuvonantajan kiinni. Tämä sanoi, ettei ole kuullut Snowdenin olevan tulossa Islantiin. Neuvonantaja soitti vielä takaisin ja sanoi, ettei Snowden vaikuttaisi olevan tulossa Islantiin.

Alkoi näyttää hyvältä. Ei tarvitsisi lähteä Islantiin. Sunnuntaille riittäisi pelkkä Sheremetjovin kenttä. Snowdenin oli määrä laskeutua sinne vähän viiden jälkeen alkuillasta.

Kun ehdin sinne neljän aikaan italialaisen kollegani Lucia Sgueglian kanssa, kaikki muut tuntuivat olevan jo paikalla, vaikka toimittajia virtasi tietenkin koko ajan paikalle lisää. Snowdenin laskeutuminen Moskovaan oli päivän tärkein uutistapahtuma maailmassa, mitä ei voinut olla huomaamatta Moskovan olympialaisia varten rakennetun F-terminaalin alakerrassa. Yhdysvaltain signaalitiedustelun NSA:n entinen työntekijä oli yksi maailman jahdatuimpia ihmisiä ainakin sen jälkeen, kun hän oli antanut brittilehti Guardianille Hongkongissa NSA:sta mukaan ottamaansa materiaalia.

Tällaisessa tilanteessa mukana olo tuo kummasti virtaa toimittajaan. Tällaiset isot uutistapahtumat ovat ulkomaankirjeenvaihtajalle myös erilaisia kuin Suomessa työskenteleville, koska kollegat eivät ole pääsääntöisesti kilpailijoita. Tieto jaetaan, tehdään yhteistyötä, autetaan toisia, pidetään tarvittaessa huolta. Niin nytkin.

Koska Snowden oli Guardianin skuuppi, lehden kirjeenvaihtaja Miriam Elder ei jäänyt meidän muiden kanssa odottelemaan vaan kävi ostamassa lipun ”jonnekin”, jotta pääsisi transit-puolelle. Reutersin Lidia Kelly oli määrätty tekemään samoin. Mekin pähkimme sitä ulkomaantoimituksen esimiehen Sami Sillanpään kanssa, mutta hylkäsimme ajatuksen.

Tuloaulassa tärkeimmäksi tehtäväksi jäi yrittää saada selvitettyä, oliko Snowden oikeasti ollut koko koneessa. Hongkongin-lennolta tulleet tiirailivat toimittajien näyttämiä kuvia Snowdenista, eikä valtaosalla ollut tietenkään aavistustakaan. Meitä oli kahdeksan tuttua kollegaa jakaantunut eri puolille aulaa ja yhdessä vertailimme jututtamiemme ihmisten kommentteja ja päättelimme, että Snowden oli ollut koneessa.

Tietoja vertaillessamme kuulumme myös, että Snowdenin todennäköiseksi määränpääksi veikattiinkin nyt Ecuadoria. Vuotosivusto Wikileaksin johtaja Julia Assangehan oli jo siinä vaiheessa saanut turvapaikan Ecuadorin Lontoon-lähetystöstä ja Ecuador oli muutenkin astunut Yhdysvaltain-vastaisen rintaman eturiviin.

Paikalle ryntäsi tupakalla ollut kuvaaja. Ulkona oli kuulemma Ecuadorin diplomaattiauto. Kymmenien toimittajien lauma syöksyi ulos ja suoraan kohti lähtöaulan pääoven edessä seisovaa lippuautoa. Sen keulassa oli Armenian lippu, minkä lauma ymmärsi heti autolle päästyään, mutta Armenian suurlähettilään kuljettaja ehti pelästyä kunnolla. Kaksi Ecuadorin suurlähetystön autoa seisoivat alemmalla tasolla.

Samalla terminaaliin käveli kuitenkin selvästi eteläamerikkalainen mies, joka jostain arvattiin – oikein – ecuadorilaiseksi diplomaatiksi. Hänet saarrettiin heti.

Suomessa harva tietää, millaista on joutua oikeasti kansainvälisen median saartamaksi. Siinä jää oikeastaan eräänlaiseen kuplaan. Ympäri tiivistyy rinki, jossa on ihmisiä monessa rivissä. Osalla tv-kuvaajista on pienet tikkaat mukana, joten kamerat osoittavat myös yläviistosta. Tv-väen mikrofoneilla on metrien varret, joten nekin roikkuvat keskelle jääneen pään päällä. Kysymyksiä tulee joka suunnasta.

Tämä nuori diplomaatti olikin kauhuissaan ja teki alkeellisimman virheen. Yritti paeta. Lauma seurasi häntä alakerrasta yläkertaan ja takaisin. F-terminaalin liukuportaatkin menivät rikki, kun hän yritti karata toimittajilta liukuportailla yläkertaan ja kymmenet kuvaajat rymistivät viereisiä alaspäin tulevia liukuportaita ylöspäin. Lopulta hän pakeni toiseen Ecuadorin diplomaattiautoon, joka ajoi pois. Leiri pystytettiin jäljelle jääneen suurlähettilään BMW:n ympärille.

Transit-puolelta saatiin tieto, että suurlähettiläs oli siellä. Hän oli kysynyt Elderiltä ja Kellyltä, olivatko nämä nähneet Snowdenia. Tai sattuivatko he tietämään, missä tämä on. Suurlähettiläs olisi halunnut keskustella Snowdenin kanssa tämän turvapaikkapyyntöstä. Elder ja Kelly eivät osanneet auttaa.

Tässä vaiheessa vielä arveltiin, että ecuadorilaiset veisivät Snowdenin suurlähetystöönsä, minkä vuoksi suurlähettilään auto oli median erityistarkkailussa tai siis piirretty. Mutta sitten taas jostain tuli tieto, että Snowden olisi jo tsekattu jatkolennolle. Lento oli Aeroflotin Havannan-vuoro seuraavana päivänä. Boarding pass oli jo vuodettu ja levisi venäläisissä verkkolehdistä. Snowdenilla ja hänen mukanaan matkustavalla Wikileaksin Sarah Harrisonilla oli paikat 17 A ja 17 C.

Minulla muljahti vatsassa. Olin jo ehtinyt olla helpottunut Islannin-matkan peruuntumista, mutta nyt tuli aivan puskasta uhka joutua lentämään Kuubaan. Siellähän olisi varmaan 40 astetta näin keskellä kesää. Ja lento kestäisi yli 12 tuntia.

Lähdin kaupunkiin kirjoittamaan. Lentokenttäjunasta lähetin Sillanpäälle tekstiviestin. ”Ei lähdetä toiselle puolelle maailmaa näin epämääräisillä tiedoilla”, Sillanpää vastasi.

Viesti oli helpotus. Ei tarvitsisi lähteä mihinkään. Maanantain vapaapäivä oli jo palanut, mutta Snowden lentäisi minun tontiltani pois jo alkuiltapäivästä.

Panin silti Moskovan-toimituksen sihteerille Natalia Hubulovalle viestin, että tulisi seuraavana aamuna yhdeksäksi töihin ja selvittäisi, kuinka nopeasti Kuubaan saa viisumin. Pomoihin ei voi tällaisissa tilanteissa koskaan luottaa.

Aamulla Kuuban konsulaatista kerrottiin Natashalle, että viisumin saisi odottaessa. Soitin Sillanpäälle puoli kymmeneltä eli puoli yhdeksältä Suomen aikaa ja sanoin, että päätös pitää tehdä nyt heti, muuten koneeseen ei enää ehdi. Sillanpää empi, mutta sanoi kysyvänsä toimituspäällikkö Antero Mukalta. Viiden minuutin kuluttua hän soitti takaisin. ”Antero sanoo, että mennään.”

”Sanoithan sä sille, että tää pohjautuu kuitenkin huhuun?” yritin vielä.

Lipun hinta oli sentään lähes 2000 euroa.

”Joo, mut onhan se niin iso kala, että riski kannattaa ottaa”, Sami vastasi.

Se oli tietenkin totta. Soitin matkapalveluun Helsinkiin ja pyysin varaamaan lipun. Se piti kirjoittaa nopeasti, sillä Natasha tarvitsi lipusta printin konsulaattiin, joka onneksi sijaitsi aika lähellä. Lippua odotellessa ehdin soittaa Guardianin Miriamille, että viisumin saa heti. Sitten soitin NBC:n Anna Nemtsovalle, että olen lähdössä.

Vähän ennen puolta kahtatoista tapasimme Natashan kanssa. Sain passini ja viisumini metroaseman ovella. Sitten piti jo mennä.

Aloin itsekkin innostua. Tsekkasin itseni lennolle sähköisesti. Snowdenin oli määrä istua paikalla 17A tai 17C. Käytävän toisella puolella paikka 17D ja 17E oli jo varattu, mutta 17F oli vielä vapaa. Otin sen. Ehkä siitäkin saisi jonkun sanan huikattua.

Paikkavaraukseni herätti portilla 28 pientä kateutta. Nemtsova ehdotti, että vaihtaisimme paikkoja jossain vaiheessa lentoa. NBC oli varannut hänelle bisnesluokan paikan.

Tilanne oli tietenkin hermostuttava. Mietimme, miten saisimme julkisuutta karttavan Snowdenin sanomaan mitään, jos hän ilmestyisi. Miriam alkoi jo laatia jonkinlaista kirjettä hänelle. Koko ajan oli lisäksi vaarana, ettei Snowden nousisi koneeseen. Näyttäisimme typeriltä. Ja joutuisimme Havannaan.

Etsimme portilla myös merkkejä oudoista valmisteluista.

Turvamiehet estivät koneen kuvaamisen, mitä pidettiin hyvänä merkinä.

Portilla oli tavallista enemmän henkilökuntaa erilaisissa univormuissa, mitä pidettiin hyvänä merkinä.

Portille tuotiin ylimääräisiä turvalaitteita, mitä pidettiin hyvänä merkinä.

Toimittajille oltiin poikkeuksellisen tylyjä, mitä pidettiin hyvänä merkinä.

Konetta alettiin täyttää myöhässä, mitä pidettiin erityisen hyvänä merkinä”, kuvailin tapahtumia myöhemmin jutussani.

Kun konetta alettiin täyttää, venäläistoimittajat asettuivat heti jonoon. Me harvat länsitoimittajat jäimme pohtimaan, noustako vai ei. Varsinkin, kun koneesta kollegat jo soittivat, ettei miestä näy. Muistan vaihtaneeni painoani jalalta toiselle, tilanne oli niin hermostuttava.

Lopulta päätös oli tehtävä ja asetuimme jonoon. Siinä selvisi, ettei koneeseen pääsisi ilman Kuuban-viisumia tai jatkolippua Havannasta. Guardian Elder ja New York Timesin Ellen Barry jäivät portille selittämään, kun me Nemtsovan kanssa kävelimme putkea pitkin koneeseen. Minä olin ainoa toimittaja, jolla oli viisumi, sillä venäläiset eivät sitä tarvinneet.

Koneessa kymmenet toimittajat seisoskelivat käytävillä. Kaikki olivat valmiita yrittämään koneesta ulos, jos Snowden ei saapuisikaan.

Kone oli jo myöhässä. Lentoemännät kertoivat, että vielä odotetaan neljää matkustajaa. Joku näki plattalla mustan auton, mahdollisesti – toivottavasti – turvallisuuspalvelun.

Sitten joku ovella seisovista lentoemännistä nosti luurin. Ovella seisova venäläiskuvaaja huusi: ”Ei lennä.”

Se lähti kulkemaan kaanonina konetta taaksepäin. Samalla lentoemännät sulkivat oven niin, eikä kukaan koneessa ollut päässyt pois.

Kone peruutti. Katsoimme AFP:n Anna Smoltshenkon kanssa toisiamme epäuskoisina. Anna pyöritteli päätään. Joku kiroili. Joku nauroi.

Ovella vielä seisova venäläiskuvaaja nosteli nyrkkiään ilmaan.

”Sampanjamatka, sampanjamatka”, hän huusi.

Tällä matkalla ei tarvitsisi tehdä töitä, kun Snowden ei ilmaantunut.

Purseri kuulutti heti. Hän muistutti, että turistiluokassa ei tarjottaisi lainkaan alkoholia.

Tunnelman laskun kuuli, se oli jonkinlainen joukkoähkäisy.

Lähetin Sillanpäälle viestin: ”Pyydä matkapalvelua varaamaan huone Havannan Meliásta, muutkin ovat menossa sinne.”

Katkaisin virran puhelimestani. Kone kulki jo hitaasti kohti kiitoradan

päätyä. Tiesin, että matkasta pitäisi kirjoittaa joka tapauksessa. Sami oli ehtinyt sanoa, että juttu pitäisi tehdä ennen muuta verkkoon. Oli eletty jo puoli vuotta aikaa, jossa verkko on ykkönen. Lehteen menisi korkeintaan tiivistelmä.

Kirjoittamisaikaa kyllä olisi – Havannaan oli yli 12 tunnin matka.

Meliá on espanjalainen viiden tähden hotelliketju. Olin ehtinyt tarkistaa, että sen Havannan hotelli on meren rannalla.

Pitäisin sen tälle päivälle luvatus vapaapäivän huomenna.

—